

Основні напрями розвитку педагогічної науки в Польщі: історіографічний аналіз

Стаття присвячена аналізу джерельної бази педагогічної думки в республіці Польща, новітніх розробок польських педагогів, сучасних напрямів розвитку науки про виховання. У статті розглядаються наукові праці польських педагогів з таких галузей педагогіки як альтернативна педагогіка, андрагогіка, персоналістична педагогіка, педуетологія, педагогіка праці, педагогіка культури, медіа-педагогіка, спеціальна педагогіка, суспільна педагогіка, екологічна педагогіка, гуманістична педагогіка, критична педагогіка, натуралістична педагогіка, педагогіка опіки, педагогіка постмодернізму. Аналіз напрямів розвитку педагогічної думки проводиться у контексті досвіду освітньої системи Польщі в реформуванні та шляху до євроінтеграції. З'ясовано, що історіографічний підхід є вивченням історико-педагогічних знань, а документальною та джерельною базою для педагогічної історіографії виступають історико-педагогічні дослідження, що розглядають питання освіти та виховання. Вивчення досвіду польських освітян може стати в нагоді при реформуванні системи освіти в Україні.

Ключові слова: педагогіка, історія педагогіки, історіографія, педагогічна наука Польщі, нові галузі педагогіки, новітні педагогічні підходи.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Обраний Україною шлях до євроінтеграції зумовлює необхідність зіставлення та співвіднесення всіх галузей соціального життя країни з Європейським Союзом, в тому числі й інтеграцію в європейський освітній простір. Становлення нових соціально-економічних відносин вимагає інтенсивних пошуків нової парадигми освіти і виховання підростаючого покоління. Особливо важливою та нагальною проблемою в зв'язку з цим є вивчення педагогічного досвіду європейських країн, у тому числі й наших найближчих сусідів, які пройшли шлях реформування освіти в період посткомунізму.

Зокрема актуальним на часі є вивчення розвитку педагогічної науки у республіці Польща, яке доцільно розпочати з системного аналізу вже наявних робіт з проблеми.

Як зазначає український історик педагогіки Н.Гупан, системний аналіз та узагальнення великого масиву літератури, що видавалась з певної галузі наукового знання – це історико-педагогічна історіографія [2, с.8]. У нашому випадку – це аналіз праць, присвячених проблемі розвитку педагогічної науки у Польщі.

Формулювання цілей статті... Пропонована розвідка якраз і присвячена аналізу історіографії з проблеми розвитку педагогічної науки у Республіці Польща (РП) та аналізу новітніх наукових розробок польських вчених в різних галузях педагогіки. **Метою статті** є визначення основних напрямів розвитку педагогічної науки в Республіці Польща у період реформування системи освіти.

Аналіз досліджень і публікацій... Велику увагу проблемі визначення джерельної бази польської сучасної педагогічної думки в процесі глобалізації та європейської інтеграції приділяють українські вчені-педагоги В.Кремень, С.Сисоева [5]. Зокрема, А.Василюк та І.Ковчина аналізують джерельну базу освітніх реформ у Республіці Польща [1; 3]. Суттєвим внеском в розвиток історіографії проблеми є польсько-український та українсько-польський щорічник «Професійна освіта: педагогіка і психологія», який видається в Україні з 1998 року за редакцією Т.Левовицького та І.Вільш (Польща) й І.Зязюна та Н.Ничкало (Україна). За допомогою зазначеного наукового видання розширюється українсько-польська наукова співпраця, відбувається обмін ціннісними ідеями та новаторським досвідом. Важливо відзначити, що матеріали щорічника друкуються як українською та польською мовами.

Однак аналіз історіографії з проблеми розвитку педагогічної науки у Республіці Польща (РП) та аналізу новітніх наукових розробок польських вчених в різних галузях педагогіки у зазначених виданнях не здійснювався, тому й був обраний нами для дослідження.

Виклад основного матеріалу... Сукупність педагогічних наук у сучасній Польщі за останні роки суттєво змінилась. Польськими науковцями здійснюються спроби створення нових концепцій й теорій на базі існуючих у теоретичній педагогіці доробок. До статей про традиційні галузі педагогічної науки додаються визначення порівняно нових галузей і понять, що набули актуальності в останні два десятиріччя. Наприклад, пропонуються тлумачення таких галузей педагогіки, як альтернативна педагогіка, андрагогіка, екологічна педагогіка, гуманістична педагогіка, критична педагогіка, педагогіка культури, медіа-педагогіка, натуралістична педагогіка,

педагогіка опіки, персоналістична педагогіка, педагогіка постмодернізму, педагогіка праці, педагогіка реформ, спеціальна педагогіка, суспільна педагогіка, педeutологія [19].

Розглянемо основні праці відповідно до виокремлених галузей педагогіки.

Відомі польські дослідники Т.Хейницка-Безвинська та Ю.Рутковьяк описали зміни лексичного складу в педагогічному дискурсі сучасної польської мови при корінних змінах формацій у 80-90 роках ХХ століття [8].

Значний внесок у систематизацію *педагогічної лексики* у польській та українській мовах внесла українська дослідниця А.Василюк, яка у співавторстві з польським колегою М.Танась у 2006 році видали словник з педагогіки «Педагогічний лексикон англо-польський-український» [23].

Педагогіка праці. Один з засновників польської педагогіки професор Тадеуш Вацлав Новацький, доктор Honoris Causa Національного університету імені М.П.Драгоманова – відомий польський вчений, один з патріархів світової педагогіки, автор десятка фундаментальних праць у галузі педагогіки, професійного навчання, психології та філософії. Книга вченого «Людська праця. Аналіз поняття», що видана в 2010 р. у Львівському видавництві «Літопис», є, до певної міри, підсумком досліджень вченим феномена праці. Автор описує становлення людини у ракурсі педагогіки праці. Т.Новацький вважає працю найважливішим чинником соціальної стратифікації. Поняття праці пов'язане з формуванням моральних засад суспільства, його духовних цінностей – Любов, Істина, Краса, Добро, Надія, Свобода, Рівноправ'я, Справедливість, Солідарність. Автор переконаний, що саме в праці ці вічні цінності набувають своєї органічної єдності і правильності звучання. Праця є проявом божественного джерела в людині. Саме в праці особистість самореалізується, самовдосконалюється та проявляється творчо [17].

Книга «Світ мрій» стала кінцевою віхою, філософсько-педагогічним трактатом вченого. У ній автор людські мрії обґрунтовує як вияв енергетики людини, що породжує систему мотивацій. І тому мрії належать до категорії дії, адже «потенційні прагнення переростають у реальні дії» [17, с.46]. Вчений переконаний, що мрії є вирішальним чинником формування особистості, і складає авторську ієрархію їх виникнення [17, с.84–90].

Персоналістична педагогіка викликає в Польщі великий інтерес у контексті християнської культури як у педагогів-теоретиків, так і практиків. Ідеї персоналізму польських педагогів-теоретиків стали стимулом та основою для реформування сучасної системи освіти республіки Польща. Головні положення польської персоналістичної педагогіки викладені в працях М.Новак, Ц.С.Бартнік та ін. [18; 6]. Фактично ці автори визначають автономну цінність людини і постійний розвиток її як особистості. У процесі здобуття освіти учень є першим і основним. Людина – завжди ціль. Зі сторони вчителя, котрий є відповідальним представником культурних традицій нації, очікується організований процес передачі знань та моральних цінностей суспільства. Роль вчителя важлива, але не є першочерговою. Активність педагога має відповідати активності вихованця, який в свою чергу повинен бути вмотивованим на здобуття освіти.

Відомий вчений М.Новак, аналізуючи філософські основи персоналістичної педагогіки, доводить тісний зв'язок процесу виховання з власне з концепцією людини, яка включає конкретну екзистенціальну ситуацію, плани, цілі та прагнення [18].

Сучасні польські підручники з педагогіки, здебільшого, деполітизовані та націлені на об'єктивне викладення матеріалу щодо розвитку гармонійної особистості в процесі навчання та виховання. Для польських педагогів притаманні ідеї демократії та гуманізму [10].

В класичному підручнику для вузів за редакцією З.Квєцинського та Б.Сліверського серед дев'ятнадцяти різноманітних галузей і підрозділів педагогіки окремо виділена *педагогіка релігії*, що є особливо актуальним для такої країни як Польща, де християнські католицькі засади є основними для формування цінностей підростаючого покоління. Тому, зважаючи на спільність освітніх процесів та релігійної соціалізації в костьолі, суспільстві та сім'ї, педагогіку релігії окремі польські науковці розглядають не тільки в рамках теології, але і як наукову дисципліну [20].

Особливу увагу польських вчених та педагогів-практиків викликають проблеми становлення вихователя та вчителя, питання формування особистості педагога та удосконалення його професійної діяльності, перспективи неперервної педагогічної освіти. Польські вчені В.Хорин та Я.Мацієвський розглядають *педeutологію* (pedeutologia) у руслі *андрагогіки* – науки про освіту дорослих. Збірка статей «Вчитель-андрагог на початку ХХІ століття», що вийшла за їх редакцією у 2004 році містить цінний матеріал щодо підготовки вчителів-андрагогів, покликаних допомогти дорослим знайти шляхи, способи і форми для подальшого розвитку особистості. Водночас особистість педагога постає як інтегральна єдність креативності та саморозвитку [15].

Відомий спеціаліст у цій галузі А.Катусевич окреслив основну проблематику наукових досліджень в галузі педeutології та намітив перспективи подальшого розвитку:

- професійні компетенції вчителя;
- орієнтації та цінності в професійній діяльності педагога;

- вчитель як особистість у стосунках з учнями;
- «ефективний вчитель»;
- суспільно-економічний статус вчителя;
- якість життя сільських та міських вчителів;
- вчитель в локальному вимірі свого індивідуального середовища;
- вчитель у світі теорії «педагогічного романтизму» та інші [14].

Відома вчена-педеутолог Х.Квятковська написала фундаментальний підручник по педеутології, у якому вона глибоко аналізує природу педагогічної діяльності. Велика увага приділяється автором індивідуальному розвитку вчителя, його суспільній та інтелектуальній діяльності. Х.Квятковська наголошує на необхідності міцних і всебічних наукових знань вчителя. Всі практичні вміння педагога, на думку вченої, базуються на сильній теоретичній підготовці та інтелектуальній компетенції. Важливою є також неповторна індивідуальність педагога, його внутрішня сила, що надає професійній діяльності глибокий зміст [9].

Педагог П.Кволик склав та охарактеризував цілу систему компетенцій сучасного вчителя, що включає такі компетенції: предметні, дидактико-методичні, психологічні, морально-духовні, комунікативні, реалізаційні, інтерактивні, асертивні (дотримання прав дітей та молоді), постуляційні, фасілітаторські (концентрація уваги на особистості учня), креативні, пізнавальні, організаторські, інформаційно-медіальні, праксеологічні (планування), діагностичні, компетенції контролю та оцінки, самоосвіти [11].

Слід також відзначити також роботи Т.Лєвовицького, які стали етапними в своїй галузі. Т.Лєвовицький пропонує наступні концепції професійної підготовки вчителів: загальноосвітня, особистого різнобічного розвитку; спеціальної професійної підготовки; формуванням методичних навичок. Автор намагається теоретично розробити ідеальну модель освіти вчителя. Окрім цього, вчений зазначає, що зміни в освіті можливі, якщо змінити саме суспільство, оскільки освіта є частиною його життя. Основні зміни, які він пропонує, проявляються в трьох положеннях:

- фундаментальні зміни відносин між країною, суспільством, освітою та особистістю;
- вище перелічені інститути повинні супроводжувати зміни у відносинах між учасниками освітнього процесу – між учителями та учнями, між учительськими та учнівськими колективами;
- формування сучасної моделі освіти та нових умов її функціонування [4].

Відомий польський педагог М.Селяцький у праці «Директор школи» розробив та описав чітку модель компетенцій директора школи, яка включає наступні функції: керівництво навчально-виховним процесом, контроль якості роботи школи, керівництво та документація допоміжними процесами (моніторинг фінансування школи, адміністрування територій, експлуатація будівель), правова грамотність, кадрова політика, вміння приймати рішення, організація власної діяльності, співпраця з іншими організаціями для оптимального функціонування школи та інші [21].

Слід зазначити, що в окремих ВНЗ Польщі педеутологія викладається як навчальний предмет курсу магістратури згідно з освітніми стандартами. Існує професійна спільнота, що об'єднує педагогів-педеутологів Польщі.

В польській педагогіці розрізняють окрему галузь *міжкультурної педагогіки*, яка набирає особливої актуальності в період приєднання РП до ЄС. Окрім того, в останні роки Польща приймає до навчання велику кількість студентів з України, Росії, Білорусії. У свою чергу, польські студенти навчаються у Франції, Германії, Великій Британії, Італії, США, Канаді. Тому міжкультурна педагогіка працює у двох напрямках: 1) підготовка вчителів до роботи у полікультурному суспільстві; 2) формування у студентів поважливого ставлення до всіх існуючих в суспільстві культур, виховання в душі відкритості та толерантності. Значною постаттю в галузі міжкультурної педагогіки є Єжи Нікіторович, завідувач кафедрою міжкультурної освіти Білостоцького університету, автор підручника «Освіта регіональна та міжкультурна» та багатьох інших відомих праць [16].

Останні десятиріччя в силу широкого використання інформаційних технологій у навчальному процесі в Республіці Польща активно розвивається *медіа-педагогіка*, досить нова та малодосліджена у вітчизняному просторі. Першими змістовними доробками польських педагогів були праці А.Лєпа «Педагогіка мас-медіа» [12] та Б.Семенецького «Медіа-педагогіка» [22]. Ці наукові праці пропонують оригінальні ідеї та містять наукове обґрунтування щодо використання медіа в навчанні, вихованні та соціалізації. Медіа-педагогіка, як нова субдисципліна педагогіки, розглядає, перш за все дидактичний аспект медіа для підвищення ефективності навчання. Важливою є також виховна роль медіа у формуванні системи цінностей, переконань і життєвих позицій учнів.

Важливим кроком до успішного впровадження змін в освіті Польщі є формування новітнього підходу – *гендерного підходу*. Педагогіка як наука в республіці Польща знаходиться на стадії включення гендерного підходу в теорію, методологію та в галузь емпіричних досліджень. Існуючий стан розвитку гендерних досліджень дозволяє говорити про особливий, новітній теоретичний

напряму у науці. Власне, в педагогіці гендерний підхід орієнтований на формування гармонійних, вільних від гендерних стереотипів особистостей.

У зв'язку з цим увага багатьох дослідників зосереджена саме на гендерних проблемах освіти. Зокрема, вчених цікавлять питання подолання гендерної дискримінації в системі освіти; впровадження нових підходів; проблеми гендерної політики у вищих навчальних закладах; гендерні студії у контексті реформування освіти; перспективи подальшого застосування та вивчення гендерного підходу [7; 13].

Висновки і перспективи подальших розвідок... Таким чином, здійснений аналіз дозволяє стверджувати, що педагогічна наука в Республіці Польща розвивається в багатьох напрямках, велика увага приділяється, зокрема, новітнім галузям педагогіки. Перспективою подальших досліджень є вивчення досвіду польських науковців у розробці та вирішенні гендерних питань в освіті, що може стати в нагоді при реформуванні освіти України.

Список використаних джерел та літератури:

1. Василюк А. В. Реформи шкільної освіти в Польщі : історія й сучасність : [моногр.] / Алла Володимирівна Василюк. – Ніжин : НДУ ім. М.Гоголя, 2007. – 340 с.
2. Гупан Н. М. Українська історіографія історії педагогіки / Н. М. Гупан. – К. : А.П.Н., 2002. – 224 с.
3. Ковчина І. Педагогічна освіта в Польщі у 80-90-х роках ХХ століття : [моногр.] / Ірина Ковчина ; АПН України, Ін-т педагогіки і психології проф. освіти. – К. : Логос, 2000. – 141 с. – Бібліогр. : с. 131–139 (111 назв).
4. Левовицький Т. Професійна підготовка і праця вчителів / Тадеуш Левовицький ; пер. з пол. А. Івашко ; НАПН України, Пол.-укр. культ. т-во м. Маріуполя (Україна). – К. ; Маріуполь : Рената, 2011. – 119 с.
5. Проблеми освіти у Польщі та в Україні в контексті процесів глобалізації та євроінтеграції : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. під патронатом ЮНЕСКО / АПН України, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих, Вища педагогічна школа Польської спілки вчителів (м.Варшава, Республіка Польща), Житомирський держ. ун-т ім. І.Я.Франка (Україна), Польське наукове товариство у м.Житомирі (Україна), Житомирська гуманітарна гімназія № 23 ім. М. Й. Очерета (Україна), Житомирський обласний педагогічний лицей (Україна) ; ред. В. Г. Кремень [та ін.]. – К. ; Житомир : [КІМ], 2009. – 799 с.
6. Bartnik C. S. Personalizm / C. S. Bartnik. – Lublin : Oficyna Wydawnicza «Czas», 1995. – 445 s.
7. Czytanka o edukacji – dyskryminacja / pod red. D. Obidniak. – Warszawa : Związek Nauczycielstwa Polskiego, 2011. – 219 s.
8. Hejnicka-Bezwińska T. Konsekwencje badawczewynikają cezuznania dyskursów edukacyjnych przedmiotem pedagogiki / T. Hejnicka-Bezwińska // Metodologia pedagogiki zorientowanej humanistycznie / pod red. D. Kubinowskiego, M. Nowaka. – Kraków, 2006. – S. 83–95.
9. Kwiatkowska H. Pedeutologia / H. Kwiatkowska. – Warszawa, 2008. – 260 s.
10. Kunowski S. Podstawy współczesnej pedagogiki / S. Kunowski. – Warszawa, 2001. – 305 s.
11. Kwolek P. Kompetencje zawodowe nauczycieli nauczania początkowego w zreformowanej szkole podstawowej (szkic teoretyczny) / P. Kwolek // Kompetencje nauczycieli w reformowanej szkole / pod red. Michalewskiej. – Katowice, 2003. – S. 25.
12. Lepa A. / Pedagogika massmediów / A. Lepa – Łódź : Archidiecezjalne Wydawnictwo Łódzkie, 1998. – 125 s.
13. Mrozik A. Gender studies in Poland: prospects, limitations, challenges / Agnieszka Mrozik. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://genderstudies.pl/wp-content/uploads/2010/01/Agnieszka_Mrozik_Gender-studies-in-Poland.pdf
14. Myśl pedeutologiczna i działanie nauczyciela ; red. A.Kotusiewicz. – Białystok, 2000. – Т. II. – S. 337–347.
15. Nauczyciel androgog na początku XXI wieku / red. W. Horynia, J. Maciewskiego. – Wrocław, 2004. – S. 23–24.
16. Nikitorowicz J. Edukacja regionalna i międzykulturowa / Jerzy Nikitorowicz. – Warszawa : Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, 2009. – 529 s.
17. Nowacki T. W. Swiatmarzen / Tadeusz W.Nowacki. – Lublin, 2010. – 108 s.
18. Nowak M. Personalistyczna koncepcja szkoły i dydaktyki / Nowak M. // Rocznik Nauk Społecznych KUL. – 1997. – z. 2. – S. 10–21.
19. Okoń W. Nowy słownik pedagogiczny / W. Okoń. –Warszawa : Wydawnictwo Akademickie «Zak», 2004. – 435 s.
20. Pedagogika. T.1. Podręcznik akademicki / red. Naukowa Z. Kwieciński, B. Sliwerski. – Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2009. – 415 s.
21. Sielatycki M. Model kompetencji dyrektora szkoły / M. Sielatycki // Dyrektor szkoły. – 2006. – № 10. – S. 11–16.
22. Siemieniecki B. (red.) Pedagogika medialna. Podręcznik akademicki. – Warszawa : PWN, 2007.– 337 s.
23. Wasyluk A. Leksykon Pedagogiczny. Angielsko-polsko-ukraiński / Wasyluk A., Tanaś M. – Warszawa-Kijów : Wyd. Naukowe NOVUM, 2006. – 257 s.

Аннотация

В.В.Павловская

Основные направления развития педагогической науки в Польше: историографический анализ

Статья посвящена анализу источников педагогической мысли в Республике Польша, новых разработок польских педагогов, современных направлений развития науки о воспитании. В статье рассматриваются научные труды польских педагогов в таких сферах педагогики как альтернативная педагогика, андрагогика,

персоналістическа педагогика, педуптологія, педагогика труда, медиа-педагогика, спеціальна педагогика, общественна педагогика, екологічска педагогика, гуманістическа педагогика, критическа педагогика, педагогика культури, натуралістическа педагогика, педагогика опеки, педагогика постмодернізму. Аналіз напрямлений педагогічскою мислю проводиться в контексте опыта образовательной системи Польши в реформированні и пути к евроинтеграції. Вияснено, что историографический подход заключається в изученні историко-педагогических знаний, а документальной базой и источниками для педагогической историографии выступают историко-педагогические исследования, рассматривающие вопросы образования и воспитания. Изучение опыта польских педагогов может стать полезным в реформированні системи образования Украины.

Ключевые слова: педагогика, история педагогики, историография, педагогическая наука Польши, новые области педагогики, новейшие педагогические подходы.

Summary

V.V.Pavlov's'ka

Principal Directions of the Development of Pedagogical Science in Poland: Historiographic Analysis

The article deals with the analysis of the Polish pedagogical scientific thoughts and sources in the Republic of Poland, new works of the Polish pedagogues, and modern tendencies in education. It analyses scientific papers written by the Polish educators in such spheres of pedagogy as alternative pedagogy, andragogy, personalistic pedagogy, pedutolohiya, pedagogy of labour, pedagogy of culture, media pedagogy, special pedagogy, society pedagogy, ecology pedagogy, humanistic pedagogy, critical pedagogy, naturalistic pedagogy, pedagogy of care, postmodernist pedagogy. The analysis of pedagogical branches is made in the context of reforming the system of education in Poland and integration into the European Union. Historiographical approach is the study of historical and pedagogical knowledge. Historical and pedagogical studies considering education and training are the documentary and source base for pedagogical historiography. Studying the experience of Polish educators may be useful in reforming the education system in Ukraine.

Key words: pedagogy, history of pedagogy, historiography, teaching science in Poland, new pedagogical approaches.

Дата надходження статті: «9» жовтня 2013 р.

УДК 37(09)(47)+811(07)

А.Ф.ПАЛАДЬЄВА,
аспірантка
(м.Умань)

Історіографічний аналіз стану дослідження дискусій навколо викладання стародавніх мов у гімназіях (друга половина XIX – початок XX століття)

У статті з'ясовано стан дослідження проблеми та виявлено, що питання дискусій навколо викладання стародавніх мов у гімназіях другої половини XIX – початку XX століття включало різні погляди на: проекти статутів середніх навчальних закладів; реформи середньої освіти; розвиток гімназійної освіти; викладання грецької і латинської мов у класичних та реальних гімназіях; переваги і недоліки класицизму і реалізму; позиції захисників і противників вивчення стародавніх мов; вдосконалення навчального-виховного процесу; перевагому учнів та низького рівня їх загального розвитку; незадовільного стану якості одержаних знань; різні типи середньої школи; створення єдиного навчального закладу.

Ключові слова: стародавні мови, гімназії, середні навчальні заклади, класицизм, реалізм, реформування, дискусії.

Постановка проблеми у загальному вигляді... У зв'язку з переглядом змісту і форм середньої освіти, структури середньої школи, повсюдно з'являються навчальні заклади нових типів – гімназії, ліцеї, коледжі тощо, які беруть на себе обов'язок поповнення інтелектуального потенціалу суспільства. У навчальні плани поряд з сучасними іноземними мовами включаються латинська та грецька мови. Саме ці мови разом з математикою у XIX – на початку XX століття були головними предметами гімназійної освіти. Тому сьогодні, коли відбувається модернізація національної освіти, коли в контексті інноваційних процесів в освіті з'являється подекуди підвищена увага до античності і класичних мов, посилюється увага науковців до проблеми педагогічних дискусій щодо викладання стародавніх мов у гімназії другої половини XIX – початку XX століття. Адже саме розуміння причин цієї полеміки, її змісту, напрямів, порівняння різних поглядів і позицій може допомогти уникнути помилок у модернізації сучасної шкільної освіти.

Аналіз досліджень і публікацій... Першими до цієї проблеми звернулися ті, хто безпосередньо брав участь у реформуванні освіти того часу або відчував її результати на собі як учень того чи